

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=77565>

pdf genereret den : 28/5-2008

- GEORGES DUBY: *Rural Economy and Country Life in the Medieval West*. Translated by CYNTHIA POSTAN. London, Edward Arnold, 1968. xv + 600 s. Ill. 90 sh.
- J. Z. TITOW: *English Rural Society 1200–1350. Historical Problems*, ed. by G. R. ELTON. London, George Allen & Unwin, New York, Barnes & Nobles, 1969. xi + 208 s. 40 sh. Paper 22 sh.
- HANS-JÜRGEN SCHMITZ: *Faktoren der Preisbildung für Getreide und Wein in der Zeit von 800 bis 1350. Quellen und Forschungen zur Agrargeschichte*, hrsg. v. W. ABEL und G. FRANZ, Band XX. Stuttgart, Gustav Fischer Verlag, 1968. viii + 134 s. DM 38.

Flere impulser synes at have haft afgørende betydning for den hastige ekspansion, som finder sted i den landbohistoriske forskning. Man kunde pege på betydningen af Marc Bloch's komparative metoder, men det har utvivlsomt tillige været meget væsentligt, at Michael Postan og Wilh. Abel i 1930'erne for første gang lagde grunden til en fast strukturering af middelalderens agrarkonjunkturer. Men forskningsarbejdet er – bemærkelsesværdigt nok – stadig blevet ledsaget af forsøg på at skabe syntese. Allerede 1941 forelå (bl.a. fra Marc Bloch's hånd) en sådan i første bind af *The Cambridge Economic History*, hvortil Postans fornemme fremstilling i seriens andet bind følger sig naturligt. 1966 fulgte den reviderede udgave af Wilh. Abels *Agrarkrisen und Agrarkonjunktur*, 1963 fremkom B. H. Slicher van Bath's uortodokse *Agrarian History of Western Europe* og endelig den franske historiker Georges Duby's meget velskrevne og forsigtigt afvejende syntese. Bogen blev udsendt på fransk i 1962, men foreligger nu også i engelsk version.

Duby har naturligt opdelt sit værk i tre hovedperioder, karolingertiden, det 11.–13. århundrede og senmiddelalderen, af hvilke behandlingen af højmiddelalderen med knapt to trediedele af fremstillingen tilmåles størst vægt. Forfatteren påpeger på grundlag af en meget forsigtig analyse af karolingertidens gejstlige godsregistraturer, at mange omstændigheder kunde tyde på et vist befolkningsmæssigt pres på den jord, der stod til rådighed. Først udviklingen af mere effektive markredskaber og byernes vækst i højmiddelalderen gav dog plads for den hastige ekspansion, som fandt sted i denne periode. Befolkningsvækst, nyrødning af jord og stigende produktivitet synes at kendetegne denne fase, indtil man i løbet af 1200-tallet nåede en situation, som Duby karakteriserer som overudnyttelse af ekspansionen. Brugsenhederne var blevet reduceret så stærkt, at de ikke længere kunde bære befolkningstilvæksten, og man havde opdyrket marginalområder, som hurtigt blev udpint. Situationen indeholdt således i sig selv kimen til senmiddelalderens kriser, opgivelsen af urentabel jord, befolkningsnedgang og faldende landbrugspriser. Duby betoner med rette, at kriserne først og fremmest ramte godsejerne, ikke blot økonomisk, men navnlig fordi mangel på arbejdskraft påtvang dem reduktioner, driftsændringer eller mindre fordelagtige betingelser ved bortfæstning af jord.

Efter hele sit anlæg udmærker professor Duby's bog sig først og fremmest ved sin meget brede saglige og metodiske horisont. Forfatteren har i meget høj grad abstraheret fra landbrugssamfundets formelle struktur og det retlige forhold mellem jordens besiddere og dyrkere til fordel for en rent økonomisk og social analyse af middelalderens agrarsamfund. Afgrænsningen er åbenbart bevidst, og

den har naturligvis indlysende fordele, men unægtelig også visse ulemper, navnlig såfremt middelalderens feudale rammer tolkes som andet og mere end juridiske institutioner. Fordelen ligger i, at forfatteren helt har kunnet hellige sig analysen af landbosamfundets økonomiske funktioner i meget bredt perspektiv. Såvel produktionsforhold som vekselvirkningerne mellem produktion, afsætning og konsumption inddrages i undersøgelsesfeltet; det fremhæves endelig, hvorledes markedsproduktion og profithensyn vokser sig stærke i højmiddelalderen.

For at forebygge misforståelse kan der være grund til at fastslå, at Duby's bog har adskillige fornemme kvaliteter. Fremstillingen har et overvejende analytisk præg; resultaterne formuleres meget varsomt, hyppigt med udtrykkelig reservation overfor den nuværende forsknings utilstrækkelighed, og deres almengyldighed må lige så ofte vige for nuancering af geografiske eller andre grunde. Men først og fremmest må forfatteren krediteres for sin meget konkrete og realistiske behandling af sit emne. Det er utvivlsomt kommet bogen til gode, at han i sit disputatsarbejde (1953) på basis af et meget omfattende dokumentmateriale fra Burgund var i stand til at levere en overmåde livsnær analyse af det 11. og 12. århundredes Macon, en skildring hvor samspillet mellem agrarvilkår og social struktur fik en helt central plads. Bag den meget indgående nuancering af højmiddelalderens landbrugssamfund mærker man imidlertid tillige sporene af de seneste årtiers debat om bondestandens og storgodsernes vilkår i England i 13. århundrede; men heri ligger dog også en vis kvalitativ begrænsning af Duby's arbejde.

For det første fremhæver Duby konsekvent – og med rette – at det engelske samfund på mange måder adskiller sig væsentligt fra forholdene på kontinentet, uden at det naturligvis afsvækker den principielle rækkevidde af de resultater, engelsk forskning har kunnet mønstre. Men når Duby (f.eks. s. 279) betoner umuligheden af at drage generelle konklusioner af det engelske materiale, fordi England ikke var på højde med kontinentets udvikling og kun havde få og små bysamfund, føres argumentationen ind på et skævt spor. Uanset holdbarheden af denne argumentation ligger forskellen naturligvis først og fremmest i Englands specielle feudale struktur og i opbygningen af det *manorial system*, som Duby kun lige strejfer. Isoleringen af den økonomiske og sociale analyse fra samfundets formelle struktur er her næppe kommet fremstillingen til gode.

Duby's analyser af middelalderens landbrugssamfund står alligevel på mange måder i stærk gæld til Marc Bloch's arbejdsmetoder og synspunkter, specielt til hans komparative studier og den interesse, han med rette helligede andre videnskabsgrene som hjælpefunktioner for den landbrugshistoriske forskning. Duby's bog hviler selv i meget stor udstrækning på komparative studier, og han påpeger konsekvent de muligheder, som ligger i inddragelse af arkæologisk, geografisk og naturvidenskabelig forskning på dette felt. På denne måde knytter hans bog sig på fortjenstfuld måde til en central fransk forskningstradition. Begrænsningerne ligger i denne henseende ikke i, at disse forskningsmuligheder endnu kun er meget ufuldkomment udnyttet, men snarere i de geografiske rammer, han vælger for sit arbejde. Medens han ganske naturligt har kunnet støtte sig til den allerede nu meget anselige serie af regionale dybdeboringer, som foreligger fra franske forskeres hænder, træder yderområderne i hans undersøgelsesfelt – England, Italien, Tyskland – noget i baggrunden.

Denne begrænsning er måske forklarlig. Større principiel betydning har det unægtelig, at sproglige barrierer har hindret Duby's udsyn udover Vesteuropa.

For den ældre middelalders vedkommende får dette næppe afgørende betydning; Duby betoner selv, at det karolingiske område (trods interne uligheder) udgjorde en geografisk enhed, og han dokumenterer ganske fyldestgørende, hvorledes det frankiske godssystem gradvis fandt fodfæste i de nykoloniserede områder. Men så snart denne geografiske enhed sprænges i højmiddelalderen og senmiddelalderen, nødsager Duby's rammer ham naturligvis til at gøre vold på sit eget krav til geografisk og økonomisk strukturering af middelalderens agrarsamfund. Disse skel synes jo netop i senmiddelalderens kriseperioder at have spaltet Europa regionalt. Forfatteren udskiller da også selv – og med rette – Italien af det krisehærgede Europa, men det kan i moderne forskning næppe – end ikke i et stort land – være forsvarligt blot at henvise til, at almeneuropæiske tendenser nåede ud til selv »the frozen and misty frontiers of Christianity« (s. 126).

Endelig kan man også hæfte sig ved Duby's principielt meget værdifulde diskussion af det økonomisk-historiske samspil mellem middelalderens landbrugs-samfund og byernes og handelsaktivitetens hastige vækst. Dette samspil synes navnlig at være kommet hans meget udførlige skildring af højmiddelalderen til gode, hvorimod såvel byernes betydning som den almene økonomiske (herunder den prishistoriske) udvikling træder noget i baggrunden i behandlingen af senmiddelalderens kornproduktion, medens kvægproduktion og den vistnok stigende konsumtion af kød spiller en underordnet rolle. I denne forbindelse kunde forfatteren nok med fordel have inddraget yderområderne i studiefeltet, ikke blot Skandinavien, men også de vestslaviske områder.

Duby anfører selv flere gange de ændringer af konsumptionsædvanerne, som fandt sted i løbet af middelalderen, bl.a. betinget af priskonjunkturer og lønniveau. Medens det vegetabiliske levnedsmiddelforbrug indtil højmiddelalderen synes at have været ubetinget dominerende, kunde adskilligt tyde på, at konsumtionen af animalske levnedsmidler fik større betydning i senmiddelalderen (s. 8f., 65f., 97, 310f., 337 og 340). Kritiken for ufyldstgørende behandling af konsumptionsædvanerne kan i endnu højere grad rettes mod dr. Hans-Jürgen Schmitz' redegørelse for prisdannelsen for korn og vin fra omkring 800 til 1350, et arbejde, som netop isolerer de to forbrugsvarer i altfor høj grad.

Dr. Schmitz har sigtet mod en bestemmelse af, hvilke impulser middelalderen selv tillagde afgørende vægt for prisdannelsen. Med dette for øje har han foretaget en – iøvrigt ikke altfor kritisk – kvalitativ statistisk bearbejdelse af alle relevante efterretninger i det berettende kildemateriale fra det tyske rige. Resultatet bliver – som det kunne forudses – at middelalderens historieskrivere tillægger vejrlig og krigsødelæggelser en afgørende (undertiden dog nuanceret) betydning, medens andre komponenter, som moderne forskning vilde inddrage (handel, spekulation osv.), stort set er undgået samtidens opmærksomhed. Dr. Schmitz' undersøgelse får derved en vis interesse, ikke mindst fordi enkelte historieskrivere som Rainier af Liège omkring 1200 meget udførligt beretter om varepriser og prisdannelsesprocessen; men arbejdet sammenblandes uden helt klar skelnen med andenhånds diskussion eller referat af moderne forsknings vurdering af de komponenter, som indgår i prisdannelsen. Formentlig havde dr. Schmitz tjent sit formål bedre ved fremlægge sine originale iagttagelser i en afhandling, som holdt sig til sit egentlige emne.

Både Duby og Schmitz (og iøvrigt også dr. Titow) vender sig med berettiget skepsis mod antagelsen af, at hungerårene 1315–17 skulde have sat skred i krisens

udvikling; begge er tillige – bl.a. på grund af utilstrækkelig prishistorisk analyse – nødt til at tage klimaændringsteorien alvorligt, skønt Duby ikke tillægger den større sandsynlighed. De demografiske årsager indtager i hans fremstilling en langt mere fremtrædende plads. I meget nøje overensstemmelse med Postan's og hans elevs grundlæggende forskningsarbejde betoner Duby det misforhold, der i løbet af det 13. århundrede opstod mellem udnyttelsen af det da dyrkede areal og den befolkningsmasse, der skulde ernære sig ved dens dyrkning. Overbefolkning i forhold til bondebrugenes normalstørrelse og produktivitet, agerjordens nu åbenbart faldende ydeevne og antagelig endelig forstyrrelser af den demografiske balance fører da næsten umærkeligt udviklingen over i senmiddelalderens krisetilstande.

Det er netop denne »standard of living«-diskussion, som er dr. Titows hovedanliggende. Titow, som tilhører Michael Postans forskningskole, har gennem en årrække deltaget i bearbejdelsen af det meget omfattende regnskabsmateriale, der foreligger fra Winchester bispestols godser, men han har tillige kunnet udnytte resultaterne af de ikke helt få godsmonografier, som allerede nu foreligger. Ligesom Duby betoner Titow, at det kirkelige regnskabsmateriale ikke blot er det verdslige kvalitativt overlegent, men at det tillige synes at afspejle en godsdrift, som på mange måder *kan* have været bedre organiseret og mere effektiv end de verdslige godsets. Men med dette forbehold in mente må det straks understreges, at Titows meget omhyggelige analyser på afgørende måde underbygger resultaterne. Hans fremstilling former sig i stor udstrækning som et elegant og temperamentsfuldt opgør med ældre generationers forestillinger om »the merry England of the thirteenth century« og med den amerikanske historiker Josiah Cox Russels utilstrækkeligt begrundede demografiske rekonstruktioner. Hovedresultatet kan næppe drages i tvivl: en overvejende del af Englands bønder sad ved det 13. århundredes slutning inde med brug, som ikke blot var for små til at sikre dem et tilstrækkeligt udkomme, men hvis produktivitet også synes at have været faldende.

Både Duby's og Titows værker sigter bl.a. mod anvendelse i universitetsundervisningen; begge fremlægger i appendices et omfattende kildemateriale (i oversættelse) til belysning af deres problematik. Duby har naturligvis måttet anlægge sit kildeudvalg med sigte på en meget lang og geografisk meget omfattende udvikling, medens Titow har kunnet præsentere et centralt – og uhyre væsentligt – materiale, overvejende hentet fra Winchester bispestols arkiver. Medens Duby's kildeudvalg derved nødvendigvis får en mere illustrerende funktion, indeholder dr. Titows samling i højere grad kontroversielt materiale.

E. LADEWIG PETERSEN

CARL HAASE: Die Entstehung der westfälischen Städte. Veröffentlichungen des Provinzialinstituts für westfälische Landes- und Volkskunde, Reihe I, Heft 11. 2. berichtigte Auflage mit einem kritischen Nachwort. Münster, Westfalen, Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1965. viii + 294 s. Kort. DM 25,-. Indb. DM. 28,-.

Den stillede opgave bestod i at udarbejde en kartografisk illustration af de westfalske byers opståen (beregnet for et planlagt værk »Geschichtlicher Handatlas